

CÜMLE TÜRLERİ

A. YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER

1. İsim Cümlesi

Yüklemi isim olan cümlelerdir. İsim, sıfat, zamir, edat, fiilimsi yüklem olabilir.

- Bugün herkes neşeliydi.
- Amacım buradan gitmekti.

Not: Sesteş kelimelere dikkat edilmelidir.

- Artık vakit çok geç. (Erken isminin zıttı olan geç ismi.)
- Köprüden sen de geç. (Hareket bildiren geç fiili.)

2. Fiil Cümlesi

Yüklemi fiil olan cümlelerdir. Kip ve kişi ekleriyle çekimlenebilirler.

Kelimenin fiil olup olmadığı yapım eki almış son haline bakarak anlaşılır.

- Az ateş çok odun yakar.
- Ava giden avlanır.

B. YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER

1. Kurallı (Düz) Cümle

Yüklemi sonda olan cümlelerdir. Birden fazla yüklemli cümlelerde birinin sonda olması yeterlidir.

- Anlamıyorlar beni; hatta dinlemiyorlar.

2. Devrik Cümle

Yüklemi sonda olmayan cümlelerdir.

- Besle kargayı, oysun gözünü.

3. Eksiltili Cümle

Yüklemi yoktur. Üç noktayla bitirilir. Geniş zaman ek fiil eki “-dır, -dir- dur, -dür” cümleye her zaman yazılmaz. Bu durum o cümleyi eksiltili yapmaz.

- Kenan Hoca, tanıdığım en cömert insan. (-dır) > Tamamlanmış
- Önümüz göz alabildiğine kumsal... > Eksiltili

C. ANLAMINA GÖRE CÜMLELER

1. Olumlu Cümle

Fiil cümlelerinde işin gerçekleşebileceğini, isim cümlelerinde bahsedilen özelliğin var olduğunu ifade eden cümlelerdir.

- Bugün derste fiilimsileri işledik. (Gerçekleşmiş)
- Yazları burası çok sıcaktır. (Özellik var)

Not: Cümlede istenmeyen bir durumun olması o cümleyi olumsuz yapmaz. Duygusal bakılamaz.

- Ağaçtan düşünce kolu kırıldı. > (Kötü bir şey fakat cümle olumludur.)

1.a. Biçimce Olumsuz Anlamca Olumlu

Olumsuzluk ekleri (-ma, -me, -maz, -mez, -sız, -siz) ya da olumsuz ifadeler (yok, değil) bulunmasına rağmen anlamı olumlu olan cümlelerdir.

- Hiç alışmamış sayılmam. (Sayılırım anlamı var.) (Gerçekleşmiş.)

2. Olumsuz Cümle

Fiil cümleleri “-ma, -me, -maz, -mez” olumsuzluk eklerini alarak olumsuz cümle haline gelir.

İsim cümleleri “yok, değil” ifadelerini veya “-sız, -siz” eklerini alarak olumsuz cümle olur.

- Dün akşam bize misafir gelmedi.
- Dün seni arayan Kenan değildi.
- Köpek iki gündür susuzmuş.

2.a. Biçimce Olumlu Anlamca Olumsuz

Cümlede olumsuzluk bildiren herhangi bir ek ya da ifade olmamasına rağmen anlam olumsuzdur.

- Günlerdir ne aradı ne de sordu. (Aramamış, sormamış.)
- Bu söylediğin de laf mı şimdi. (Laf değil.)

3. Soru Cümlesi

Soru anlamı soru edatı “mı, mi”, soru sıfatı “hangi, kaç, kaçar”, soru zamiri “kim, ne, neler”, soru zarfı “nasıl, niçin, ne kadar” ile sağlanır.

3.a. Gerçek Soru Cümlesi

Cevap almak amacı taşır.

- Bu insanlar nereden geliyor?

3.b. Sözde Soru Cümlesi

- İnsan sevdiklerine böyle mi davranır? (Kınama)
- Hani gezmeye gidecektik? (Sitem)
- Anlattıklarımda haksız mıyım? (onaylatma)

4. Emir Cümlesi

Yüklemi emir kipiyle çekimlenmiş cümlelerdir.

- Ben gelmeden bilgisayar açma.
- Yemeğini bitir.

5. Ünlem Cümlesi

Sonunda ünlem işareti olup duygu ifade eden cümlelerdir.

- Neydi o ses öyle!
- Yazık, çocuk evsiz kalmış!

D. YAPISINA GÖRE CÜMLELER

Temel Cümle: Yüklemidir. (Sokakta kartopu oynadık.)

Yan Cümlecik: Fiilimsilerle kurulan ve temel cümlelerin ögesi olarak görev yapan sözcüklerdir.

- Minareyi çalan (Yan Cümle - Özne) kılıfını hazırlar (Temel Cümle - Yüklem).

1. Basit Cümle (Tek Yüklemli)

Tek yargı bildiren, tek yüklemli cümlelerdir. Bu cümlelerde “ki” bağlacı, fiilimsi, şart eki (-se/-sa) bulunmaz.

- En büyük zaman hırsız kararsızlıktır.

Not: Tek kelimelik yüklemde fiilimsi varsa cümle basit; birden çok kelimeli yüklemde fiilimsi varsa cümle birleşiktir.

- Onun bu dünyadaki tek amacı okumaktır. (Basit Cümle)
- Bozkırın esas bitkisi, kökleri derine inmiş kurakçıl otlardır. (Birleşik)

2. Birleşik Cümle

Tek yüklemi ve buna bağlı yan cümlecği olan cümledir.

2.a. Girişik Birleşik Cümle

Yan cümlecik fiilimsiyle kurulur. Kaç fiilimsi varsa o kadar yan cümlecik vardır.

- Bir elin verdiğini / öbür elin görmesin.
- Bazen unutmamak / gerekir sana yapılan haksızlıkları.

2.b. ki'li Birleşik Cümle

Temel ve yan cümlelerin birbirine ki bağlacıyla bağlandığı cümlelerdir. Temel cümle bağlaçtan öncedir.

- Görüyorum (Temel) / ki (Bağlaç) ders çalışıyorsun (Yan).
- Duydum ki unutmuşsun gözlerimin rengini.

2.c. Şartlı Birleşik

“-se, -sa” şart ekiyle oluşturulan cümlelerdir. Yan cümle zarf görevindedir.

- Acı ne kadar büyükse (Yan) / sabır da o kadar büyüktür (Temel).

2.d. İç İçe Birleşik Cümle

Yan cümle, temel cümlelerin içindedir. Genellikle alıntı söz veya konuşma cümleleridir.

- Birazdan geliyorum (Yan), dedi (Temel).
- “Eşitlik her zaman adalet demek değildir.” diye belirtti.

3. Sıralı Cümle (Birden Çok Yüklemli)

En az iki yüklemi vardır.

- Ağaca dayanma, kurur; insana dayanma, ölür.

3.a. Bağımlı Sıralı Cümle

Herhangi bir ögesi ortaktır.

- Babam Bursa’ya gitti, biz de gideceğiz. (Dolaylı Tümleç Ortak)

3.b. Bağımsız Sıralı Cümle

Öge ortaklığı yoktur.

- Bin dost az, bir düşman çoktur.

4. Bağlı Cümle

İki veya daha fazla cümlelerin bağlaçlarla birbirine bağlandığı cümlelerdir.

- Manzara güzeldi ve hemen fotoğraf makinemi kaptım.

Not 1: İçinde her bağlaç bulunan cümle bağlı cümle değildir. Bağlaçlar yüklemeleri birbirine bağlamak zorundadır.

- Ne annesine ne babasına haber vermiş. (Bağlı cümle değildir.)
- Bana ne diller döktü meğerse hepsi yalanmış. (Bağlı cümledir.)

Not 2: İki cümle bağlaçla bağlanırsa bağlı, virgül ya da noktalı virgülle bağlanırsa sıralı cümle olur.

- Ödevlerimi bitirdim ve erkenden yattım. (Bağlı)
- Ödevlerimi bitirdim, erkenden yattım. (Sıralı)

Cümleler	Yüklemin Türüne		Yüklemin Yerine			Anlamına Göre					Yapısına Göre			
	İsim	Fil	Kuralı	Devrik	Eksiltili	Otumlu	Olumsuz	Soru	Emir	Ünlem	Basit	Birleşik	Sıralı	Bağlı
Onun arkamdan konuştuğundan haberim yok değil														
Bundan sonra ablanın kalbini kırmayacaksın														
Herkesin yüzünde bayram neşesi vardı														
Bu olaya kayıtsız kalan insan merhamet duygusunu yitirmiştir														
Eyvah babam da gelecekmış														
Bir kahve daha alabilir miyim														
Hayalini gerçekleştirmek için gecesini gündüzüne katıyor														
Bir gün hayallerine ulaşacağına inanıyorum														
Aldığım kazak sıcak suda yıkanmaz														
Bu beton yığnında bize nefes veren tek şey ağaçlardı														
Elindekilerin kıymetini bilmezse çabucak kaybeder														
İtiraf etmeliyim ki ona hiç bir zaman doğruları söyleyemedim														
Günü geldiğinde anlayacaksın ne demek istediğimi														
En çok yanılan, az kitap okuyup çok söz söyleyendir														
Meydandaki kuru kalabalık bizi iyiden iyiye bunalttı														
Bazı şeylerin önüne geçemezsiniz														
Bir dost gerek beni bu diyardan alıp götürecek														
Bu insanlar nereden geliyor														
Hayatımda aldığım en değerli hediye sendin bana														
Ben bu iş birazdan biter, diye düşünüyordum														
Herkesle aynı şeyleri düşünecek değilim														
Annesi buraya kadar geldi, oğlunu sordu														
Ne sen Leyla'sın ne de ben Mecnun														
Koridorda dört kişi vardı; biri, bize doğru yaklaştı														
Sana edebileceğim yardım bu kadarmış														
Ölmek kaderde var lâkin vatandan ayrılışın ıstırabı zor														
Saat 12'den önce evden çıkmayın														
Bakma onun böyle sitemli konuştuğuna														
Karadeniz'in havası güzel, suyu güzel, doğası yemyeşil														
Kitaplarla arası iyi değil sanıyordum meğer tam bir kitap kurduymuş														
Onca yıldan sonra bizleri terk edişine anlam veremiyordum														